مجلّهٔ جغرافیا و توسعهٔ ناحیه‌ای، سال سیزدهم، شمارهٔ ۱، بهارو تابستان ۱۳۹٤، شمارهٔ پیاپی ۲٤

ارزیابی و تحلیل وضعیّت ایمنی در پارک‌های شهری (نمونهٔ موردی: پارک کوهسنگی و پارک بسیج شهر مشهد)

معصومه حسینی (کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران)
masume.hoseini90@yahoo.com
معصومه مهدیان بهنمیری (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، مدرس جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران، نویسندهٔ مسؤول)
m.mahdian65@gmail.com
ابوالفضل صدیقی (کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران)
a_sedighi1985@yahoo.com
صص ۲۰۷-۱۸۵

چکیده

اهداف: رشد و توسعهٔ روزافزون شهرها، عوارض مدرنیسم و زندگی شهرنشینی، توسعهٔ هرچه بیشتر فضای سبز و پارک‌ها را که در بهبود شرایط و کیفیت زندگی شهروندان و آرامش و لذّت آن‌ها نقش مؤثری دارد، ضرورت می‌بخشد، ولی این فضاهای شهری درصورتی که نتوانند ایمنی شهروندان را تأمین کنند، می‌توانند سلامت تمامی شهروندان به‌ویژه کودکان و کهنسالان را تهدید کنند. با توجّه به اینکه تحقق ایمنی در زیربخش‌های مختلف پارک تأثیر مستقیمی بر میزان استفادهٔ شهروندان و رضایت آنان از پارک خواهد داشت، در این مقاله به بررسی وضعیّت ایمنی پارک‌های شهری در شهر مشهد براساس شاخص‌های احساس ایمنی، ایمنی بهداشتی، ایمنی فیزیکی، ایمنی روشنایی و دسترسی فیزیکی پرداخته شده است.

روش: جامعهٔ تحقیق، دو پارک در شهر مشهد یکی در منطقهٔ توسعه‌یافته‌تر شهر (پارک کوهسنگی در منطقهٔ هشت شهرداری مشهد) و دیگری در منطقهٔ کمتر توسعه‌یافتهٔ شهر (پارک بسیج در منطقهٔ چهار شهرداری) است که از طریق تعیین جامعهٔ آماری از روش

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۹/۱۷ تاریخ تصویب:۱۳۹٤/۳/۹

کوکران[1] و تکمیل پرسش‌نامه (در سطح ۲۰۰ نمونه) به جمع‌آوری اطّلاعات و تحلیل آن پرداخته شده است.

یافته‌ها/ نتایج: نتایج تحقق نشان می‌دهد که وضعیّت ایمنی در پارک‌های واقع در مناطق توسعه‌یافتهٔ شهر مشهد در مقایسه با مناطق کمترتوسعه‌یافته، از وضعیّت مناسب‌تری برخوردار است و کاربران پارک کوهسنگی شهر مشهد، بسیار بیشتر از کاربران بوستان بسیج احساس ایمنی می‌کنند.

نتیجه‌گیری: در مطالعات ریز از وضعیّت احساس ایمنی شهروندان پارک کوهسنگی مشخص شد که شاخص مورد نظر در حدّ بالاتر از متوسط یا مطلوب قرار دارد، در حالی که میزان این شاخص در پارک بسیج کمتر از حدّ متوسط است.

کلیدواژه‌ها: پارک، شاخص ایمنی، پارک کوهسنگی، پارک بوستان بسیج، شهر مشهد.

۱. مقدّمه

۱. ۱. طرح مسأله

امروزه مفهوم شهر بدون وجود فضای سبز مؤثر در اشکال گوناگون آن، قابل تصوّر نیست (حیاتی، تقی‌زاده و رضایی، ۱۳۹۰، صص. ۳–۲). فضای سبز شهری بخش جاندار ساخت کالبدی شهر است که کارکرد آن در کلان‌شهرهایی چون مشهد بسیار مهم بوده و وجود آن بخش جداناپذیری از مجموعهٔ شهری است؛ بنابراین ضروری است که در هر دو محور قانونی و محور برنامه‌ریزی، طراحی محیط‌های شهری برخورد ریشه‌ای با این مقوله صورت گیرد (خاکپور، رفیعی، صالحی‌فرد و توانگر، ۱۳۸۹، ص. ۲). با توجّه به این‌که بخش قابل توجّهی از فضای سبز شهری در قالب پارک‌ها ایجاد می‌شود، ضرورت و اهمیّت پارک‌ها اثبات می‌شود. پارک‌ها در کاهش مشکلات زیستی شهرها نقش مهمی را ایفا می‌کنند و علاوه بر زیبایی‌هایی که از منظر شهرسازی ایجاد می‌کند، از جمله مناسب‌ترین مکان‌ها برای گذراندن اوقات فراغت شهروندان و انجام فعالیّت‌های فرهنگی- اجتماعی تفریحی و ... نیز محسوب می‌شوند (ربانی، نظری و مختاری، ۱۳۹۰، ص. ۱۱۳). و دارای منافع گسترده‌ی اجتماعی هستند و فرصت‌های تفریحی با ارزشی را

1. Cochran

برای شهروندان به وجود می‌آورند و می‌توان از آن به عنوان یک راهکار بسیار مهم برای ارتقای کیفیت زندگی اجتماعی نام برد (بیکِر[1]، ۱۹٦۸، ص.۲). امّا با توجّه به اهمیّت پارک‌ها، متأسفانه این فضاها مورد غفلت واقع شده‌اند و هنوز هم بسیاری از آن‌ها با مشکلات متعدّدی روبرو هستند و بسیاری از سیاست‌مداران و برنامه‌ریزان نقش این فضاهای شهری را دست کم گرفته‌اند (دوونت، إسواتویک و وولی[2]، ۲۰۰۲، ص.۲۰۰). عدم مدیریت و یا مدیریت ناصحیح این مکان‌ها می‌تواند آن‌ها را به مکان‌هایی تبدیل کند که تداعی‌کنندۀ مکان‌هایی با جرم و جنایت، رفتارهای جنایی و رفتارهای ناهنجار باشد (ویتر و همکاران[3]،۲۰۰۷، ص. ۱۷). در واقع استفادۀ مطلوب از فضای تفرجی پارک‌ها وقتی به معنای واقعی شکل می‌گیرد و کاربران فضاهای عمومی هنگامی می‌توانند با آرامش به استفاده از زیبایی‌های تدارک دیده‌شده در پارک‌ها بپردازند که احساس ایمنی در آن فضا داشته باشند. به نظر شهروندان پارک خوب، پارکی است که ایمن، تمیز و جذاب باشد و مهم‌تر از این، مکانی است که در آن یکدیگر را ملاقات می‌کنند. این برقراری ارتباط، زمانی با آرامش و آسودگی خیال شکل می‌گیرد که در پارک‌ها احساس ایمنی در فضا وجود داشته باشد (روستایی، ترکمن‌نیا و حسینی، ۱۳۹۳، ص. ۱۱۷). بنابراین توجّه به ایمنی پارک‌ها بسیار ضروری است و در پژوهش حاضر با توجّه به این مسأله که شاخص ایمنی یکی از فاکتورهای مهم در جذب شهروندان به پارک‌ها خواهد بود، به آن پرداخته شد، امّا مسألۀ اصلی که دارای اهمیّت قابل توجّهی است، وجود کارکردهای مختلفی در پارک‌ها به عنوان فضای عمومی شهری است، زمانی این کارکردها اهمیّت پیدا می‌کند و به نحو احسن تحقق می‌یابد که شهروند از احساس ایمنی مناسبی در پارک برخوردار باشد و بحث ایمنی شهروندان در این فضاها، همواره یکی از آن موارد مهم است (هیبرن[4]، ۲۰۰۹، ص. ۱). از آن‌جایی که شهر مشهد به عنوان دومین کلان‌شهر مذهبی جهان و دومین مرکز شهری ایران بعد از تهران است (درگاه ملّی آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰). سالانه جمعیّتی معادل ۲۵ میلیون نفر زایر از این شهر بازدید می‌کنند (پیری، زالی و

---

1. Barker
2. Dunnett, Swanwick & Wooly
2. Wheater & et al
3. Hiborn

تقیلو، ۱۳۹۱، ص. ۱۲۰). بنابراین کاملاً واضح است که در طول سال، جمعیّت قابل توجّهی در این کانون شهری مستقر می‌شوند که باید در ابعاد مختلف به نیازهای آنان پاسخ معقولی داد و این مقوله برنامه‌ریزی شهری را در این شهر با اهمیّتی مضاعف روبرو می‌کند. بدیهی است که عمده‌ترین نیازهای این شهر، مقولهٔ اسکان، ترافیک و حمل و نقل و فضای سبز شهری است که نقش بسیار مهمّی در ایجاد رضایت در جمعیّت ساکن و زایر آن خواهد داشت؛ بنابراین با توجّه به تعداد زیاد زایران و گردشگران داخلی و خارجی در این شهر و بهره‌گیری از فضاهای عمومی به-خصوص پارک‌ها، ضرورت ایمنی و آسایش در این فضاها به منظور افزایش رضایت از سفر به این شهر که بیشترین تأثیر را در تجدید قوا و اطمینان خاطر گردشگران دارد، مطرح می‌سازد. به این منظور، پژوهش حاضر در پی مقایسهٔ تطبیقی وضعیّت شاخص‌های ایمنی در راستای کمک به کاهش حوادث در پارک‌های شهری و افزایش کارایی عملکرد پارک‌های شهری در پاسخ‌گویی به نیازهای استفاده‌کنندگان از این پارک‌ها انجام شده است، امّا علی‌رغم اهمیّت ایمنی در فضاهای شهری، در بسیاری از موارد عدم رعایت این مهم در طراحی این فضاها، منجر به حوادث گوناگون می‌شود (فیسل، پتیسن و هاوارد[1]، ۲۰۰۵، ص. ۳۳۷). برای مثال در آمریکا، سالانه ۲۱۱ هزار کودک به دلیل حوادث زمین‌های بازی راهی اورژانس می‌شوند (ولومن[2]، ۲۰۰۹، ص. ۵). در واقع این مقاله در پی پاسخ به سؤالات زیر است:

- وضعیّت شاخص‌های ایمنی در پارک‌های شهری مشهد (کوهسنگی و بسیج) چگونه است؟
- آیا تفاوت‌های معنی‌داری در سطح ایمنی پارک‌های شهری در مناطق شهر مشهد وجود دارد؟

فرضیه‌های تحقیق نیز به شرح ذیل تدوین شد:

- به نظر می‌رسد میانگین ایمنی پارک کوهسنگی در وضعیّت مناسبی قرار دارد.
- به نظر می‌رسد میانگین ایمنی بوستان بسیج در وضعیّت مناسبی قرار دارد.
- به نظر می‌رسد تفاوت معناداری بین وضعیّت ایمنی بین دو پارک کوهسنگی و بوستان بسیج وجود دارد.

1.Fiissel, Pattison, Howard
2. Voluman

۲. پیشینهٔ تحقیق

امروزه با توجّه به اهمیّت مقولهٔ ایمنی شهری و تأثیر به‌سزای آن در آسایش و آرامش شهر و شهروندان، ضرورت بررسی این مسأله از اولویّت‌های اساسی برنامه‌ریزان، مسؤولان، اندیش-مندان و مدیران شهری قرارگرفته است، به طوری که در این حوزه از مطالعات شهری، به طور جدی بررسی و تحقیق می‌کنند. در ارتباط با موضوع تحقیق، مطالعات دیگری در قالب مقاله، پایان‌نامه و ... وجود دارد که به ذکر پاره‌ای از آن‌ها به شرح ذیل می‌پردازیم.

–مک کی[1](۲۰۰۳)، در پژوهش خود به بررسی ایمنی زمین‌های بازی کودکان در پارک‌های شهری پرداخته است و بر اساس نتایج، یکی از عوامل مهم در بروز حوادث برای کودکان به‌ویژه کودکان دبستانی، مربوط به کیفیّت ایمنی زمین بازی است (لودر[2]،۲۰۰۸، ص. ٤).

-ریزوی، لوبی، أزَم و رابانی[3] (۲۰۰٦)، در مقالهٔ خود به بررسی ایمنی فضاهای حاشیهٔ شهر کراچی پاکستان پرداخته‌اند و براساس نتایج، رابطهٔ معناداری بین میزان حوادث و طراحی ایمن فضاها وجود دارد.

–لقایی و اصغری طبری (۱۳۸۲)، در مقاله‌ای تحت عنوان «مدیریّت ایمنی در پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران» به بررسی موضوع ایمنی در پارک‌ها و فضای سبز شهرداری منطقهٔ سه تهران می‌پردازند که نتایج تحقیق نشان‌دهندهٔ وجود رابطه بین ایمنی پارک‌ها و تعداد مراجعه‌کنندگان به این فضاها است.

– همچنین آزادی نجات، جلالی و قدسی پور (۱۳۸۷)، در مقاله‌ای با عنوان «اولویّت‌بندی معیارهای طراحی در برنامه‌ریزی و مدیریّت ایمنی پارک‌ها و فضاهای سبز شهری» با به‌کارگیری متد تصمیم‌گیری چند معیاره[4]، در نتایج خود به این نکته اشاره داشته‌اند که در طراحی پارک‌های شهری، تمام اجزای پارک از گیاهان و درختان تا مصالح ساختمانی و عناصر

1. MacKey
2. loder
3. Rizvi, Luby, Azam & Rabbani
4. MCDM

و سازه‌های پارک که در جهت ایمنی و یا تجهیزات استفاده می‌شوند، همگی باید از هماهنگی خاصّی برای رسیدن به هدف مشترک که امنیّت فیزیکی و روانی افراد است، برخوردار باشند.

– ارجمندی، جوزی، نوری و افشارنیا (۱۳۸۷)، در مقاله‌ای تحت عنوان «مدیریّت بهداشت، ایمنی و محیط زیست در پارک‌های شهری»، به این نتیجه رسیده‌اند که وضعیّت شاخص‌های بهداشتی و ایمنی پارک‌های تحت مطالعهٔ منطقهٔ پنج تهران به طور کلّی متوسط و وضعیّت شاخص‌های محیط زیستی آن‌ها، در حالت ضعیف قرار دارد.

–جعفری، صالحی و صادقی نایینی در سال (۱۳۸۹)، در مقاله‌ای با عنوان «بررسی ایمنی زمین‌های بازی کودکان در پارک‌ها با رهیافت برنامه‌ریزی محیطی» به ارتباط نزدیک بین جامعه و ارتقای سطح ایمنی و اعتقاد به نقش به‌سزای مشارکت کودکان در برنامه‌های مربوط به محیط‌های بازی و پارک‌ها در رفع مشکلات اشاره داشته‌اند.

– طبری کوچکسرائی، لقائی و حسینی (۱۳۹۱)، در مقاله‌ای به مقایسه و ارزیابی پارک‌های شهری قایم‌شهر با استفاده از روش اسنادی–تحلیلی و پیمایشی پرداخته‌اند. براساس نتایج این پژوهش، وضعیّت امکانات ایمنی هر دو پارک مورد مطالعه (سراج و ولی‌عصر) در حدّ متوسط است.

– روستایی، ترکمن نیا و حسینی (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای به بررسی تطبیقی عدالت فضایی در شاخص‌های ایمنی پارک‌های شهری با توجّه به شاخص‌های احساس ایمنی، ایمنی بهداشتی، ایمنی فیزیکی، ایمنی بهداشتی و دسترسی فیزیکی پرداخته‌اند که نتایج حاصل از این تحقیق نشان‌دهندهٔ این موضوع است که شاخص‌های ایمنی پارک‌های مناطق شهری توسعه‌یافته از سطح بالاتری نسبت به مناطق کمتر توسعه‌یافته برخوردار است.

–فربدنیا، حسینی و مینائی (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی و تحلیل وضعیّت شاخص‌های ایمنی در پارک‌های شهری» به بررسی پارک ملّت مشهد از منظر شاخص‌های ایمنی با استفاده از آزمون کای اسکوئر[1] پرداخته‌اند. براساس نتایج، در بین پنج میانگین مورد بررسی، بالاترین میانگین شاخص ایمنی پارک، به زیر شاخص ایمنی بهداشتی با رقم ۵۲/۹۹

1. Chi-Square Test

و پایین‌ترین میانگین هم به زیر شاخص دسترسی فیزیکی با رقم ۸/٤۹ اختصاص دارد و میانگین کلّی شاخص ایمنی پارک ملّت شهر مشهد، رقم ۹٤/۹۷ به دست‌آمده است.

۳. روش‌شناسی تحقیق

۳. ۱. روش تحقیق

روش تحقیق در این مقاله، توصیفی- تحلیلی و پیمایشی است و اطّلاعات پایه براساس تکیه بر منابع کتابخانه‌ای و بازدید و پژوهش میدانی (تکمیل پرسش‌نامه) انجام شده است. محدودهٔ جغرافیایی و مکانی تحقیق، پارک کوهسنگی و پارک بسیج انتخاب شده است.

برای محاسبهٔ حجم نمونهٔ جامعه آماری تحقیق، به علّت فقدان آمار دقیق بازدیدکنندگان این پارک ها، از فرمول کوکران استفاده شد و بنا به کلّ جامعهٔ آماری، معادل۳۸٤ پرسش‌نامه به دست آمد. برای اطمینان بیشتر، درمجموع ٤۰۰ پرسش‌نامه (۲۰۰ پرسش‌نامه در هر پارک) تکمیل شد. در تحقیق حاضر موارد مورد نظر در فرمول کوکران به این ترتیب است:

$$n = \frac{r^{۲}pq}{d^{۲}} = ۳۸٤ \quad (۱)$$

در راستای پایائی و روائی پرسش‌نامه‌ها نیز از طریق ارایهٔ پرسش‌نامه به متخصصان مربوطه روائی پرسش‌نامه انجام و از طریق فرمول آلفای کرنباخ[1] پایائی پرسش‌نامه نیز تست شد که رقم ۰/۷ را به دست داد که نشان‌دهندهٔ پایائی خوب پرسش‌نامه‌ها است. در نهایت نیز اطّلاعات و داده‌های جمع‌آوری‌شده با استفاده از نرم‌افزار spss و آزمون‌های پارامتریک تی تک نمونه‌ای[2] و تی تست[3]، بررسی و تحلیل شد.

۳. ۲. متغیرها و شاخص‌های تحقیق

برای تعیین میزان ایمنی موجود در پارک‌ها، نسبت به تعیین شاخص‌های ایمنی اقدام شد . شاخص‌های مورد نظر در این بررسی شامل شاخص احساس ایمنی (٦ متغیر)، شاخص ایمنی

1. Cronbach,s Alpha
2. One Sample T Test
3. T Test

بهداشتی (۱۲متغیر)، شاخص ایمنی فیزیکی (۸ متغیر)، شاخص ایمنی روشنایی (۸ متغیر)، شاخص دسترسی فیزیکی (۶متغیر) در پارک است.

جدول۱- شاخص‌ها و متغیرهای ایمنی

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

شاخص	متغیرها (گویه‌های طرح‌شده)
احساس ایمنی	۱- بررسی نزدیک بودن زمین بازی کودکان به خیابان ۲- سایه‌گیر بودن زمین بازی ۳- وضعیّت محل استراحت والدین ٤- بررسی جداگانه‌بودن زمین بازی کودکان از بزرگسالان ٥- جنس زمین بازی ٦- بررسی وسایل بازی از نظر تولید خطر ۷- وجود ناهمواری خطرناک
ایمنی بهداشتی	۱-وضعیّت تهیهٔ اغذیهٔ سالم ۲-رعایت‌کردن اصول بهداشتی در سرویس‌دهی مواد غذایی توسّط کارکنان تغذیهٔ پارک ۳-وضعیّت تعداد کافی آبخوری ٤-وضعیّت تعداد کافی سرویس‌های بهداشتی٥-وجود تجهیزات مناسب در سرویس‌های بهداشتی ٦-وضعیّت سرویس‌های بهداشتی جهت استفادهٔ معلولین ۷-وضعیّت جمع‌آوری زباله در ایام مختلف سال در پارک ۸-وجود تعداد کافی سطل زباله در پارک ۹-نظافت مستمر سرویس‌های بهداشتی ۱۰- نظافت مستمر مسیرهای و محدوده‌های داخل پارک ۱۱-وضعیّت آب آشامیدنی سالم ۱۲-وضعیّت نظافت بوفه و رستوران ۱۳- طراحی مناسب فضای کنار آبخوری‌ها و ارتفاع آن‌ها ١٤-وجود تعداد کافی سرویس بهداشتی معلولین ۱٥- وجود سطل‌های زبالهٔ دربدار
ایمنی فیزیکی	۱-وضعیّت قرارگیری و وجود کپسول اطفای حریق۲- وجود تلفن‌های عمومی در داخل پارک۳-وجود جعبهٔ کمک‌های اوّلیه برای مواقع اضطراری ٤-نبود زایدهٔ اضافی و لبه‌های تیز و برندهٔ وسایل بازی ٥-وجود میز و نیمکت‌های استاندارد و متناسب با ایمنی افراد ٦-فقدان سیم‌های برق یا لامپ در آب‌نما بدون کنترل‌های ایمنی ۷- وجود تابلوهای هشداردهنده به‌اندازهٔ کافی در مکان‌های ضروری پارک ۸-داشتن تابلوهای راهنما به تعداد کافی
ایمنی روشنایی	۱-وجود نور کافی در محل تجهیزات ۲-تعداد مناسب پایه‌های کوتاه و بلند روشنایی ۳-مکان‌یابی مناسب پایه‌های روشنایی٤-داشتن برچسب خطر برق‌گرفتگی در محل‌های تأمین روشنایی پارک ٥-میزان پایه‌های روشنایی خارج از سرویس و یا لامپ‌های سوخته ٦-داشتن درپوش عایق
دسترسی فیزیکی	۱-وجود چاه یا حفره باز ۲- امکان عبور صندلی چرخ‌دار جهت استفادهٔ معلولین از پارک ۳- وضعیّت پارک ازنظر پله‌ها ٤- وضعیّت ورودی راه‌ها و محدوده‌های تفریحی پارک ازنظر فقدان موانع حرکتی ٥-فقدان میله‌های فلزی یا زنجیر در ورودی پارک

٤. مبانی نظری تحقیق

٤. ۱. پارک

پارک، قطعه زمینی است مشجّر، منظم یا غیرمنظم با انواع درختان و سبزه‌زارها که برای استفادهٔ مـردم یک شهر یا منطقه احداث شده باشد (تقوایی، مرادی و صفرآبادی، ۱۳۸۹، ص. ٤۹). در تعریفـی دیگـر؛

عبارت است از فضای سبز طراحی‌شده‌ای که در مالکیت عموم قرار دارد و جزئی از فضای شهری محسوب می‌شود. این فضاها توسّط گیاهان و درختان پوشیده شده و براساس نظارت و مدیریّت انسان، حفظ، نگهداری و یا احداث می‌شود (مجنونیان، ۱۳۷٤، ص. ۱۹).

٤. ۲. ایمنی

«رهایی و خلاصی از ریسک غیرقابل قبول یک آسیب، تدابیر و اقدامات انجام‌شده به منظور جلوگیری از بروز هرگونه خطر و حادثه را ایمنی گویند» (ساروج، ۱۳۹۰، ص. ۹). ایمنی گسترهٔ وسیعی از موضوعات و مفاهیم نظری و عملی را شامل می‌شود و تمایز آن با امنیّت، به‌ویژه در امور شهری، کار ساده‌ای نیست و شاید تمایز آن‌ها در عرصهٔ ایمنی شهر ضرورت داشته باشد. مفاهیمی که در حیطهٔ ایمنی مطرح است، عبارت‌اند از: حادثه ، شبه حادثه، رویداد، آسیب و صدمه و مواردی از این دست که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم افراد در معرض آن هستند (جعفری، صالحی و صادقی نایینی، ۱۳۸۹، ص. ٥٦). از این‌رو، با توجّه به تعاریف ارایه‌شده، امروزه ایمنی از طرف اندیش‌مندان و صاحب‌نظران به عنوان یکی از مهم‌ترین نیازهای اساسی انسان در شهرها و اجتماعات انسانی مطرح می‌شود. چنانچه مازلو[1] رتبهٔ دوم نیازهای انسانی را در هرم پیشنهادی سلسله مراتب نیازهای انسانی خود به ایمنی و امنیّت اختصاص می‌دهد. البتّه سایر محققان نیز به شکل‌های متفاوت به این موضوع اشاره داشته‌اند که در (جدول ۲) اشاره شده است.

جدول ۲- جایگاه ایمنی و امنیّت در نظریات مختلف

مأخذ: عباس‌زادگان، ١٣٨٤

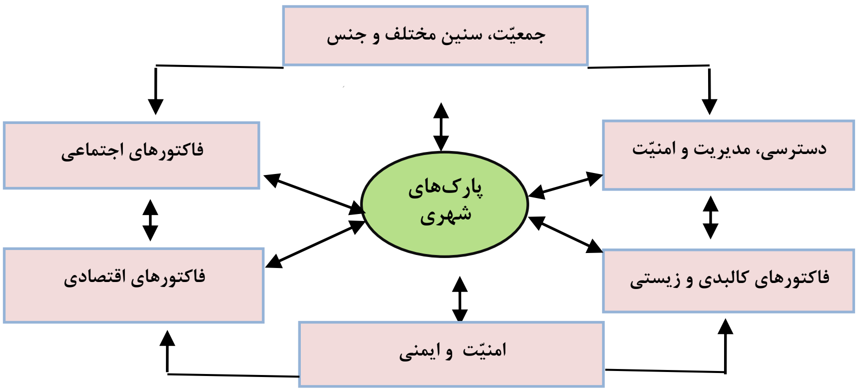
نظریه‌پرداز	مازلو(۱۹۸۷)	استیلی[2](۱۹۷۳)	کنتریل[3](١٩٦٥)	لگتون[4](۱۹۵۹)
رتبهٔ دوم نیازهای انسانی	ایمنی و امنیّت	تماس اجتماعی	امنیّت و نظم	جهت و گرایش‌ها در جامعه

٤. ۳. ایمنی در فضای عمومی شهری

فضاهای عمومی شهری به‌مثابهٔ یکی از اجزای اساسی ساخت کالبدی شهر دارای مفهوم عمومی و اجتماعی است که از اهمیّت زیادی برخوردار است. چنین فضاهایی به عنوان یکی از مکان‌هایی که می‌تواند مأمن آرامش و آسایش شهروندان باشد، همواره مورد توجّه مدیران و برنامه‌ریزان شهری بوده است.

1. Mazloo
2. Istily
3. Kenteriyel
4. Legton

از دیدگاه اجتماعی– فرهنگی، فضاهای عمومی، مکان‌هایی هستند که جهت ایجاد و تقویت مناسبات و روابط بیرونی، تعاملات، تغییرات و رویارویی‌های اجتماعی شکل می‌گیرند. مکان‌هایی که گروه‌های مختلف با خواست‌ها و علایق متفاوت، گرد هم جمع می‌شوند. در این رابطه یکی از مهم‌ترین شرط‌هایی که نیاز هست تا یک فضای عمومی، فضای شهری تلقی شود، وجود تعامل و تقابل اجتماعی برای ایجاد ارتباطات عمومی در حوزهٔ فعالیّت در فضاهای همگانی است و پارک‌های شهری، به عنوان یکی از مهم ترین فضاهای مورد بحث نقش فعّالی را در سلامتی شهر و شهروندان ایفا می‌کنند. حال آنکه مراجعه به این فضاهای شهری زمانی اتفاق می‌افتد که فرد در آن مکان احساس ایمنی کند، به طوری که طبق نظریهٔ فارلی[1] فعالیّت‌های فیزیکی شهروندانی که احساس می‌کنند در محیطی نا امن به سر می‌برند، کمتر از افرادی است که محیط خارج از منزل خود را ایمن می‌دانند. با توجّه به این نظریه، میزان استفاده از این فضاهای شهری، از جمله پارک، با احساس ایمنی افراد رابطه‌ای مستقیم دارد؛ بنابراین توجّه به این مهم ضرورت پیدا می‌کند. طبق نظریهٔ دومینو[2] نیز بر اساس یکسری عوامل و فاکتور حادثه اتفاق می‌افتد که با شناسایی و تعدیل آن، می‌توان از بروز حادثه و به تبع آن از ایجاد فضاهای نا امن جلوگیری کرد؛ بنابراین یکی از مهم‌ترین رسالت‌های برنامه‌ریزان و مدیران شهری در این زمینه، تلاش برای خلق فضاهای ایمن از طریق انجام مطالعات، برنامه‌ریزی‌ها و... در جهت دست‌یابی به فضاهای ایمن است.

شکل ۱– مدل مفهومی استفاده از پارک‌های شهری

مأخذ: رابارِ،اوکچ و اونیانگو[3]، ۲۰۰۹، ص. ۲۹

1. Farly
2. Dominoo
3. Rabare, Okech , onyango

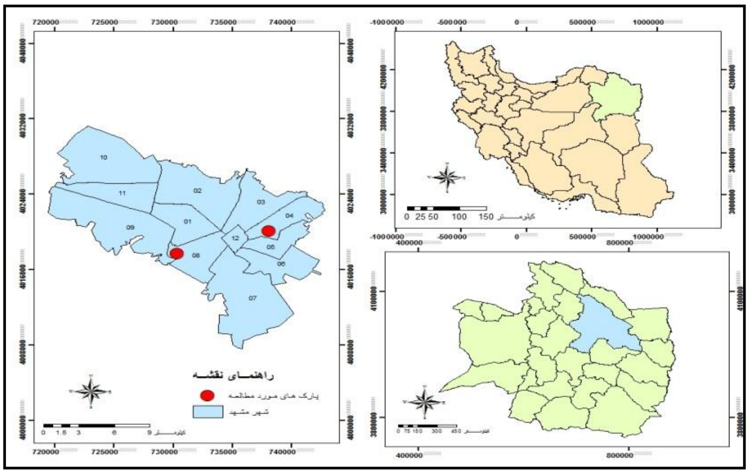
۵. یافته‌های تحقیق

۵. ۱. قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهر مشهد، با جمعیّتی معادل ۲۷۷۲۲۸۷ نفر و مساحتی در حدود ۳۰۰ کیلومتر مربع، دومین کلان-شهر مذهبی جهان و دومین مرکز شهری ایران بعد از تهران است (مرکز آمار ایران،۱۳۹۰). براساس آمار شهرداری مشهد تا پایان سال ۱۳۸۷، مساحت کلّ فضایی سبز شهر مشهد با احتساب فضای سبز تحت اشغال بلوارها، میادین و لچکی‌ها ۸٦٤۰٦۱۷۰۵ مترمربع است و بر این اساس، سرانۀ فضای سبز شهر مشهد، برابر با ٦/٦ مترمربع و سرانۀ برخورداری از پارک‌های شهری در این شهر، به طور متوسط ۲/۱ مترمربع برآورد شده است (گروه مطالعات برنامه‌ریزی و توسعۀ پایدار شهری، ۱۳۸۸: صص. ۵-٤).

-پارک کوهسنگی: این پارک بزرگ در انتهای خیابان کوهسنگی و در جنوب مشهد واقع شده است و در دامنه و اطراف کوه منفرد و با فاصله از رشته کوه‌های بینالود واقع شده است. مساحت آن حدود ۵۰۰ هکتار است و در منطقۀ هشت شهرداری-از مناطق با توسعه‌یافتگی بالا- قرار دارد.

-پارک بوستان بسیج: یکی از پارک‌های وسیع مشهد پارک بسیج است که در شمال شرقی مشهد و در حاشیۀ صدمتری کمربندی فجر و در اراضی تلگرد واقع شده است. این پارک در منطقۀ چهار شهرداری مشهد-از مناطق با توسعه‌یافتگی نسبتاً پایین-قرار دارد.

شکل ۲- محدودۀ موردمطالعه

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

۵. ۲. یافته‌های توصیفی

پرسش‌نامهٔ تهیه‌شده جهت سنجش سطح ایمنی پارک‌های شهری کوهسنگی و بوستان بسیج در سطح مناطق شهر مشهد، مشتمل بر بخش‌های مختلفی است که بخش ابتدایی آن به بررسی خصوصیّات فردی از قبیل جنس، تحصیلات، شغل و درآمد جامعهٔ موردمطالعه می‌پردازد که نتایج آن به شرح جدول ذیل است.

جدول ۳- ویژگی‌های مختلف جامعهٔ مورد مطالعه

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

اطّلاعات اوّلیه از جامعهٔ آماری مورد مطالعه (به درصد)		
جنسیت	کوهسنگی	بوستان بسیج
زن	٪۱۳	٪۱۰/۲
مرد	٪۸۷	٪۸۹/۸
شغل	کوهسنگی	بوستان بسیج
شاغل	٪٦۰/٤	٪٦۳/۸
بیکار در جستجوی کار	٪۱۲/۵	٪۹/٦
بازنشسته	٪٦/۲	٪٤/۳
ازکارافتاده	٪۳/۱	٪۱/۱
خانه‌دار	٪۱۱/۵	٪۸/۵
درآمد بدون کار، مالک اجاره بگیر	٪۱	٪۰
سایر	٪۵/۲	٪۱۲/۸
میزان تحصیلات	کوهسنگی	بوستان بسیج
ابتدایی	٪۲	٪۱٤/۳
راهنمایی	٪۸	٪۲۷/٦
دیپلم	٪۲۷	٪۳٦/۷
فوق‌دیپلم	٪۱۸	٪۹/۲
کارشناسی	٪۲۷	٪٦/۱
بالاتر از کارشناسی	٪۱۸	٪٦/۱
سن	کوهسنگی	بوستان بسیج
۲۰-۳۰	٪۲۵/۳	٪۱۹/۸
۳۱-٤۰	٪۲۷/۳	٪۳۸/۵
٤۱-۵۰	٪۲٤/۲	٪۲۲/۹
۵۱-٦۵	٪۱۸/۲	٪۱۵/٦
٦۵+	٪۵/۱	٪۳/۱

با بررسی پاسخ پرسش‌شوندگان مشخص شد، همان‌طوری که در(جدول ۳) نیز مشخص است، میانگین سن بازدیدکنندگان پرسش‌شده در دو پارک، ۳۲/۵ سال بوده است. کمترین ۱۷ سال و بیشترین ۵۰ سال بوده است. ۵۸/۳۲ درصد پاسخ‌گویان مرد و ٤۷/۲ درصد زن بوده‌اند و از نظر تأهل، ٤۵/۳٤ درصد متأهل و ٥٤/٦٦ درصد مجرد بوده‌اند. نمونه‌های مورد نظر از لحاظ سطح تحصیلات، ۰/۲ درصد بی‌سواد، ٤/٤۱ درصد زیر دیپلم، ۳۷ درصد دیپلم، ۷/٤۷ درصد فوق‌دیپلم، ٢٦/٤٥ درصد کارشناسی و ١٤/٥ درصد کارشناسی ارشد و بالاتر هستند. بررسی مجزای میزان تحصیلات بازدیدکنندگان دو پارک، نشان‌دهندهٔ این واقعیت است که بیشتر افرادی که از پارک کوهسنگی استفاده می‌کنند، تحصیلات بالایی دارند؛ این درحالی است که افراد بازدیدکننده از پارک بسیج تحصیلات پایین‌تری دارند.

۵. ۳. یافته‌های تحلیلی

در این بخش از مطالعه و پس از شناخت ویژگی‌های عمومی بازدیدکنندگان، به بررسی وضعیّت ایمنی دو پارک کوهسنگی و پارک بسیج به صورت مجزا و مقایسهٔ وضعیّت این دو پارک با هم می‌پردازیم. در این راستا اوّلین فرضیّهٔ مورد بررسی به شرح زیر است:

آزمون فرضیهٔ اول: فرضیهٔ اوّل این تحقیق به شرح زیر تعیین‌شده بود. « به نظر می‌رسد میانگین احساس ایمنی در بوستان کوهسنگی در وضعیّت مناسبی قرار دارد». جهت آزمون این فرضیه که آیا شاخص‌های ایمنی در پارک کوهسنگی در وضعیّت مناسبی قرار دارد یا بالاتر از حدّ متوسط است، از آزمون تی‌تک نمونه‌ای استفاده شده است که در جدول (۳) بررسی شده است.

جدول٤- آماره‌های توصیفی تی‌تک نمونه‌ای

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

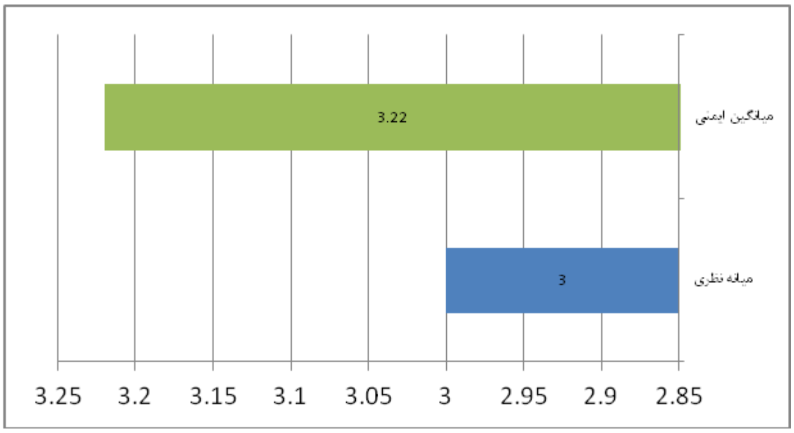
شاخص	آماره			
	N	Mean	Std.Deviation	Std.Error Mean
احساس ایمنی	۲۰۰	۳/۲۲	۰/۹۹۸۲۹	۰/۰۷۰۵

جدول۵- نمونه نتایج آماری آزمون تی‌تک نمونه‌ای احساس ایمنی پارک کوهسنگی

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

شاخص	آماره			
	معنی‌داری(دو دامنه)	آمار T	درجهٔ آزادی	تفاوت میانگین
احساس ایمنی	۰/۰۰۲	۳/۱۱	۱۹۹	۰/۲۲

با توجّه به اینکه سؤالات در طیف ترتیبی از بسیار کم تا بسیار زیاد طراحی شده و به هر کدام از گزینه‌ها یک امتیاز (بسیار کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، زیاد=٤و بسیار زیاد =۵) داده شده است، وضعیّت پاسخ‌ها با توجّه به عدد سه که حد متوسط (میانهٔ نظری) است، بررسی شد. این عدد سه، در آزمون تی تک نمونه‌ای، (Test Value) خوانده می‌شود. اگر میانگین پاسخ‌ها به‌گونه‌ای باشد که از عدد سه بیشتر و به علاوه میزان (2-tailed) معنی‌داره دو دامنه، کمتر از ۰/۵۰باشد، می‌توان ادّعا کرد که شاخص مورد نظر در حدّ بالاتر از متوسط یا مطلوب قرار دارد.

شکل۳- میانگین ایمنی در محدودهٔ پارک کوهسنگی در مقایسه با میانهٔ نظری

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

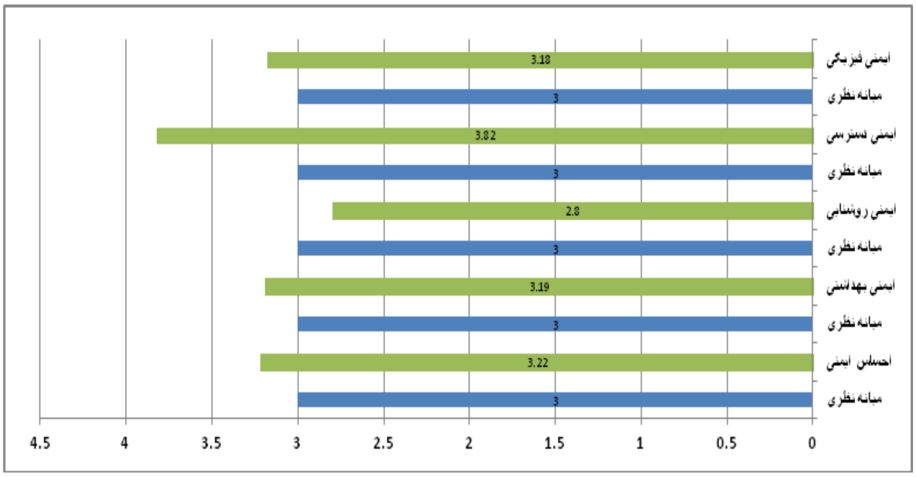
با توجّه به نتایج این آزمون، میانگین در همه شاخص‌ها، بالاتر از میزان Test Value؛ یعنی عدد سه (عدد متوسط) است. میزان معنی‌داری دو دامنه نیز در همهٔ شاخص‌ها کمتر از آلفای ۰/۰۵ است. پس به جز ایمنی روشنایی، تمام شاخص‌های ایمنی و نیز وضعیّت کلّی ایمنی که حاصل

ترکیب این پنج شاخص است در حدّ مناسبی قرار دارد؛ بنابراین فرضیهٔ اوّل تأیید می‌شود (جدول٦).

جدول ٦- وضعیّت شاخص‌های ایمنی در پارک کوهسنگی مشهد با توجّه به آزمون تی‌تک نمونه‌ای

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

شاخص‌ها	آماره			
	میانگین	آماره T	درجه آزادی	معنی‌داری(دو دامنه)
احساس ایمنی	۳/۲۲	۲/۸۸	۱۹۹	۰/۰۰٤
ایمنی بهداشتی	۳/۱۹	۲/٤٥	۱۹۹	۰/۰۱٥
ایمنی روشنایی	۲/۸۰	-۲/٦۳	۱۹۹	/۰۰۹
ایمنی دسترسی	۳/۸۲	۱۱/٦٤	۱۹۷	۰/۰۰۰
ایمنی فیزیکی	۳/۱۸	۲/٥۷	۱۹۷	۰/۰۱۱

شکل٤- میانگین شاخص‌های ایمنی در محدودهٔ پارک کوهسنگی در مقایسه با میانهٔ نظری

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

آزمون فرضیهٔ دوم: فرضیهٔ دوم تحقیق به شرح زیر تعیین شده بود. «به نظر می‌رسد میانگین احساس ایمنی بوستان بسیج مشهد در وضعیّت مناسبی قرار دارد» .

جدول۷- آماره‌های توصیفی تی‌تک نمونه‌ای

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

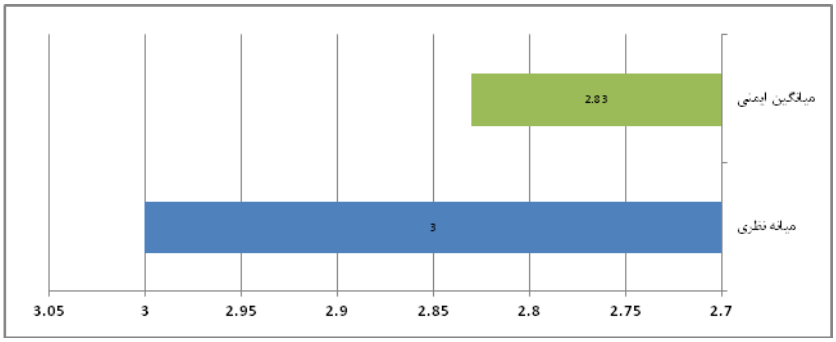
شاخص	آماره			
	N	Mean	Std.Deviation	Std.Error Mean
احساس ایمنی	۱۹۸	۲/۸۳	۰/۹۵۲۷۶	۰/۰۶۷۷۱

جدول ۸- نمونهٔ نتایج آماری آزمون تی‌تک نمونه‌ای احساس ایمنی پارک بسیج

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

شاخص	آماره			
	معنی‌داری(دو دامنه)	آماره T	درجه آزادی	تفاوت میانگین
احساس ایمنی	۰/۰۱۸	-۲/۳۸	۱۹۷	-۰/۱۶۱

در مورد بوستان بسیج نیز با توجّه به نتایج آزمون تی‌تک نمونه‌ای، میانگین مشاهده‌شده پایین‌تر از سه است که این نشان‌دهندهٔ وضعیّت نامناسب پارامترهای ایمنی در این پارک است.

شکل۵- میانگین ایمنی در محدودهٔ پارک کوهسنگی در مقایسه با میانهٔ نظری

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

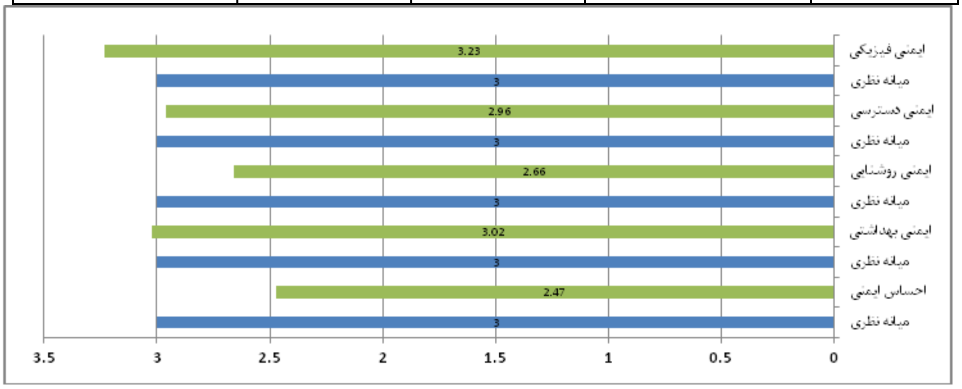
در شاخص‌های احساس ایمنی، روشنایی و دسترسی میانگین مشاهده‌شده پایین‌تر از Test Value است. این حاکی از این مفهوم است که پارک بسیج در این سه شاخص دچار ضعف است. در واقع ناامنی اجتماعی، همواره پدیده‌ای بوده که در اثر وجود یا نبود یک یا چند متغیر فراهم می‌شود (قصری، کلانتری، جباری و قزلباش، ۱۳۹۰، ص. ۱۸۱). وضعیّت روشنایی از جملهٔ این متغیرها است که می‌تواند به شدّت کنترل اجتماعی در سطح مناطق شهری را تحت تأثیر خود قرار دهد. در این رابطه مشاهدات شبانه از پارک مورد مطالعه و پاسخ بازدیدکنندگان نشان می‌دهد که هم‌اکنون این پارک با مشکلات تأمین نور و روشنایی

مواجه است. این معضل علاوه بر آن‌که پارک را تقریباً از همان ساعات عصر در خاموشی فرو می‌برد، موجب نا امن‌شدن این فضاها برای استفادۀ عموم مردم و سلب آرامش و ایمنی شده است که در نهایت منجر به حوادثی نظیر وقوع جرم، شکستگی اندام کودکان به دلیل نبود نور کافی در حین بازی و... می‌شود. در ایمنی بهداشتی میانگین بالاتر از میزان test Value است، امّا چون سطح معناداری کمتر از آلفا ۰/۰۵ است، نمی‌توان گفت که این بالاتر از میانگین بودن از لحاظ آماری معنادار است، امّا در شاخص فیزیکی هم میانگین مشاهده‌شده بالاتر از Test Value است و هم‌سطح معناداری در حدّ پایین‌تر از آلفا ۰/۰۵ است؛ بنابراین در این شاخص وضعیّت بوستان بسیج در حدّ مطلوبی است. طبق این یافته‌ها فرضیۀ فوق تأئید می‌شود. با توجّه به آزمون این فرضیّه، نیاز است که اقداماتی جهت بهبود این شاخص‌ها صورت گیرد.

جدول۹- وضعیّت شاخص‌های ایمنی در پارک بوستان بسیج مشهد با توجّه به آزمون تی‌تک نمونه‌ای

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

شاخص‌ها	آماره			
	میانگین	آمارۀ T	درجۀآزادی	معنی‌داری(دو دامنه)
احساس ایمنی	۲/۴۷	-۹/۷۴	۱۹۷	۰/۰۰۰
ایمنی بهداشتی	۳/۰۲	۰/۳۰۴	۱۹۷	۰/۷۶۱
ایمنی روشنایی	۲/۶۶	-۳/۵۷	۱۹۱	۰/۰۰۰
ایمنی دسترسی	۲/۹۶	-۰/۳۶۴	۱۹۷	۰/۷۱۶
ایمنی فیزیکی	۳/۲۳	۳/۰۴۴	۱۹۵	۰/۰۰۳

شکل٦- میانگین شاخص‌های ایمنی در محدودۀ پارک کوهسنگی در مقایسه با میانۀ نظری

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

آزمون فرضیهٔ سوم: فرضیهٔ سوم به شرح زیر تعیین‌شده بود. «به نظر می‌رسد تفاوت معناداری بین وضعیّت ایمنی بین دو پارک کوهسنگی و بوستان بسیج وجود دارد».

برای آزمون این فرضیه از آزمون پارامتریک تی‌تست برای دو نمونهٔ مستقل استفاده شده است. از آن‌جایی‌که اوّلین مرحله در تفسیر نتایج آزمون تی، با دو نمونهٔ مستقل، بیان برابری یا عدم برابری واریانس نمرات در بین دو گروه مورد بررسی است، آزمون لون[1] برای این منظور به کار می‌رود. با توجّه به اینکه سطح معناداری مربوط به آزمون لون برابر با ۰/۱۵۲ و بزرگ‌تر از سطح معناداری ۰/۰۵ است؛ درنتیجه فرض برابری واریانس‌ها رد می‌شود؛ بنابراین اطّلاعات سطر اوّل را برای نتیجه‌گیری در مورد میانگین بررسی می‌کنیم که به شرح جدول ذیل است.

جدول۱۰- بررسی تفاوت میانگین وضعیّت ایمنی بین دو پارک کوهسنگی و بوستان بسیج

مأخذ: نگارندگان،۱۳۹۳

متغیرها	آزمون لون برای تساوی واریانس		آزمون تی برای برابری میانگین ها			
	F	Sig	t	df	sig	Mean Difference
تفاوت میانگین وضعیّت ایمنی بین دو پارک کوهسنگی و بوستان بسیج	۲/۰۵۸	۰/۱۵۲	۳/۹۰۱	۳۹۶	۰/۰۰۰	۰/۳۸۱
			۳/۹۰۱	۳۹۵	۰/۰۰۰	۰/۳۸۱

نتایج آزمون تی، گویای آن است که میانگین‌های دو پارک کوهسنگی(۳/۲۲ از ۵) و بوستان بسیج (۲/۸۳ از ۵)، تفاوت معناداری با یکدیگر داشته و این دو گروه با سطح اطمینان ۹۵ درصد، در میانگین شاخص‌های ایمنی با هم متفاوت هستند و فرضیهٔ موردنظر تأیید می‌شود.

٦. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

عدالت در شهر؛ یعنی حفظ منافع گروه‌های مختلف اجتماعی به طور عام و گروه‌های هدف به طور خاص که اهمیّت و ضرورت توجّه به آن در سال‌های اخیر در پی دست‌یابی به توسعهٔ پایدار در میان متخصّصان به‌خصوص برنامه‌ریزان و مدیران شهری اثبات شده است. ازآن‌جایی که

1.Levene

خدمات عمومی شهری از جمله پارک‌ها، ساختاردهندهٔ شکل و ماهیّت کالبدی، اجتماعی و فضایی شهر است، بی‌عدالتی در نحوهٔ توزیع آن، می‌تواند مدیریت شهری را با چالش‌های عدیده‌ای روبرو سازد. از منظر دیگر، استفادهٔ مطلوب از این فضاها زمانی صورت می‌گیرد که فرد در آن مکان احساس آرامش و ایمنی کند.

با توجّه به اهمیّت وجود پارک‌ها در فضای شهری، موضوعات ایمنی از جمله موارد مهمّی است که قبل از بروز حوادث و همچنین اثرات نامطلوب و جهت رفع نیازهای استفاده‌کنندگان از پارک‌ها و به نوعی تمام شهروندان، باید در حوزهٔ طرح‌ریزی، اجرا، مدیریت و نگه‌داری به آن توجّه شود. به این خاطر، هدف از تحقیق حاضر، مقایسهٔ تطبیقی وضعیّت شاخص‌های ایمنی در پارک‌های شهری انتخاب شد و شاخص‌های موردنظر در این مقاله نیز پنج شاخص شامل: شاخص احساس ایمنی، شاخص ایمنی بهداشتی، شاخص ایمنی فیزیکی، شاخص ایمنی روشنایی، شاخص دسترسی فیزیکی در پارک است. نتایج مطالعات از پارک‌های دو منطقه در خصوص بررسی و سنجش وضعیّت ایمنی نشان می‌دهد که کاربران پارک کوهسنگی شهر مشهد، بسیار بیشتر از کاربران بوستان بسیج احساس ایمنی می‌کنند. در مطالعات ریز از وضعیّت احساس ایمنی شهروندان پارک کوهسنگی مشخص شد که شاخص مورد نظر در حدّ بالاتر از متوسط یا مطلوب قرار دارد در حالی که میزان این شاخص در پارک بسیج کمتر از حدّ متوسط است. به طور کلّی براساس نتایج تحقیق، وضعیّت ایمنی در پارک‌های شهری مطالعاتی در وضعیّت نسبتاً مطلوبی به دست آمد. وضعیّت پارک کوهسنگی مشهد از لحاظ ایمنی در سطح مناسبی قرار دارد و در مقایسه با وضعیّت ایمنی پارک بوستان بسیج از جایگاه بالاتری برخوردار است، البتّه اگرچه رضایت عمومی نسبی از وضعیّت ایمنی پارک کوهسنگی وجود دارد، لکن باید توجّه بیشتری به این مقولات در طراحی و برنامه‌ریزی فضاهای سبز شهری کرد.

براساس نتایج حاصل از آزمون تی‌تست نیز فرضیّهٔ سوم تحقیق مبنی بر معناداربودن تفاوت بین پارک‌های مورد مطالعه تأیید شد و به طور کلّی می‌توان گفت که سطح ایمنی پارک‌های موردمطالعه با توسعه‌یافتگی منطقهٔ آن رابطهٔ مستقیم دارد و هرچه سطح توسعهٔ مناطق شهری بیشتر باشد، ضریب ایمنی در پارک‌های شهری می‌تواند ارتقاء پیدا کند و این مسأله نشان‌دهندهٔ توجّه مدیران

شهری و شهرداری‌ها در خدمت‌رسانی به پارک‌های مناطق مرفه شهر است و ازآن‌جایی‌که پارک بوستان بسیج در حاشیهٔ شهر و در منطقهٔ چهار شهرداری مشهد واقع شده است، با بی‌مهری مسؤولان شهری در بسیاری از زمینه‌ها ازجمله طراحی، استفاده از تجهیزات مناسب و ایمن وغیره مواجه شده است. این در حالی است که عدالت اجتماعی به معنای برابری منافع اقشار و طبقات مختلف شهری در دست‌یابی به منابع و خدمات شهری است و در غیر این صورت، باعث نابرابری، عدم تعادل و نقض حقوق شهروندی خواهد شد که همه در نقطهٔ مقابل توسعهٔ همه‌جانبه خواهد بود. با توجّه به اینکه شهرهای امروز ما، باید به سمت شهرهای سالم، پایدار و انسانی و عادلانه حرکت کند، نیاز به مدیریت شهری با هدف توسعه و تجهیز موزون و عادلانهٔ خدمات دیده می‌شود. شهر مشهد علی‌رغم تلاش‌های صورت‌گرفته در خصوص توسعهٔ فضای سبز شهری با وضعیّت مطلوب فضای سبز شهری فاصله دارد؛ بنابراین یکی از اولویّت‌های اساسی در برنامه‌ریزی شهری این شهر، توجّه جدی‌تر به فضاهای سبز شهری است.

بنابر نتایج تحقیق، به طور کلّی، رعایت شاخص‌های ایمنی در پارک‌های شهری و توجّه مسؤولین و متخصصان به وضعیّت ایمنی در فضاهای شهری و به‌خصوص پارک‌های شهری پیشنهاد می‌شود و در مورد نمونه‌هایی با توجّه به نزدیکی نتایج به حدّ متوسط، ارتقاء وضعیّت پارک‌های مورد مطالعه با توجّه به شاخص‌های یادشده پیشنهاد می‌شود که شامل راهکارهای زیر است:

۱- توجّه به ایمنی روشنایی پارک (تعبیهٔ تعداد مناسب پایه‌های روشنایی و مکان‌یابی مناسب آن‌ها، تجهیز به درپوش عایق این پایه‌ها و ...)، ازآن‌جایی‌که شاخص ایمنی روشنایی در پارک بوستان بسیج پایین‌تر از حدّ متوسط است، توجّه به این شاخص در این پارک ضروری است.

۲- طراحی و کنترل اصول مربوط به ایمنی فیزیکی (وضعیّت قرارگیری کپسول اطفاء حریق، جعبهٔ کمک‌های اولیّه، رعایت ملزومات کاهش خطر و غیره).

۳- رسیدگی و نظارت بر وضعیّت دسترسی فیزیکی پارک‌های موردمطالعه (وجود چاه یا حفره باز، امکان عبور صندلی چرخ‌دار جهت استفادهٔ معلولین از پارک، وضعیّت پارک ازنظر پله‌ها وغیره).

٤- توجّه به شاخص‌های احساس ایمنی در پارک‌های مورد مطالعه (بررسی نزدیک‌بودن زمین بازی کودکان به خیابان، سایه‌گیربودن زمین بازی، وضعیّت محل استراحت والدین و...).

٥- رسیدگی به شاخص ایمنی بهداشتی (وضعیّت تهیهٔ اغذیهٔ سالم، رعایت‌کردن اصول بهداشتی در سرویس‌دهی مواد غذایی توسط کارکنان تغذیهٔ پارک، وضعیّت تعداد کافی آب‌خوری وغیره).

کتاب‌نامه

۱. ادیبی سعدی‌نژاد، ف؛ عظیمی، ا. (۱۳۹۰). تبیین امنیّت در محیط شهری بر مبنای پارامترهای کالبدی و طراحی(مورد شهر بابلسر). *فصل‌نامهٔ جغرافیایی آمایش محیط*، ٤ (١٥)، ١٠٦-٨١

۲. ارجمندی، ر؛ جوزی، س. ع؛ نوری، ج؛ افشارنیا، آ. (۱۳۸۷). مدیریت بهداشت، ایمنی و محیط زیست در پارک‌های شهری. *فصل‌نامهٔ علوم تکنولوژی محیط زیست*، *۱* (۱۰)، ۸۹-۷۵.

۳. آزادی نجات، س؛ جلالی، س. غ؛ قدسی‌پور، س. ح. (۱۳۸۸). اولویّت‌بندی معیارهای طراحی در برنامه-ریزی و مدیریت ایمنی پارک‌ها و فضاهای سبز شهری با به کارگیری متد تصمیم‌گیری چند معیار (MCDM). *برگزیدهٔ مجموعه مقالات دومین همایش جامعهٔ ایمن شهر تهران، ۲ مهر ۱۳۸۷*، (صص.٨٦- ٧٣). تهران: شهرداری تهران. بازیابی در ٩٤/٩/٣٠، از http://www.civilica.com.

٤. پیری، ع؛ زالی، ن؛ تقیلو، ع. ا. (۱۳۹۱). امکان‌سنجی به کارگیری رهیافت‌های توانمندسازی در ساماندهی سکونت‌گاه‌های غیررسمی ناحیهٔ گلشهر مشهد. *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۳ (۱۲)، ١٣٤-١١٩.

٥. تقوایی، م؛ مرادی، گ؛ صفرآبادی، ا. (۱۳۸۹). بررسی و ارزیابی شهر اصفهان براساس معیارها و ضوابط موجود برای دسترسی معلولان و جانبازان. *مجلهٔ جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، ۲۱ (۲)، ٦٤-٤٧.

٦. جعفری، ح. ر؛ صالحی، ا؛ صادقی نایینی، ح. (۱۳۸۹). بررسی ایمنی زمین‌های بازی کودکان در پارک ها با رهیافت برنامه‌ریزی محیطی. *مجلهٔ محیط‌شناسی*، ٣٦ (٥٦)، ٢٤-١٣.

۷. حیاتی، ب. ا؛ تقی زاده، م؛ محمد رضایی، ر. (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر رضایت‌مندی مراجعه-کنندگان از کیفیّت خدمات ارایه‌شده در پارک‌های شهر تبریز. *اوّلین کنفرانس اقتصاد شهری، ۲ و ۳ آذر ۱۳۹۰*، (صص۱۷-۱). مشهد: دبیرخانهٔ اوّلین کنفرانس اقتصاد شهری. بازیابی در ٩٤/٩/٣٠، http://www.civilica.com

۸. خاکپور، ب؛ رفیعی، ه؛ صالحی‌فرد، م؛ توانگر، م. (۱۳۸۹). بررسی عملکرد مدیریت شهری در گسترش فضاهای سبز عمومی (پارک‌ها) با استفاده از روش تاپسیس (مطالعهٔ موردی: شهر مشهد). *مجلهٔ جغرافیا و توسعهٔ ناحیه‌ای*، *۸* (١٤)، ٢٧-١.

۹. درگاه ملّی آمار ایران، سال‌نامهٔ آماری استان خراسان رضوی، سرشماری عمومی نفوس و مسکن۱۳۹۰، مرکز آمار ایران، بازیابی در۹۳/٤/۱۷، از http://www.amar.org.ir.

۱۰. ربانی، ر؛ نظری، ج؛ مختاری، م. (۱۳۹۰). تبیین جامعه‌شناختی کارکرد پارک‌های شهری (مطالعهٔ موردی: پارک‌های شهر اصفهان). *مطالعهٔ پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۳* (۱۰)، ۱۳٤-۱۱۱.

۱۱. روستایی، ش؛ ترکمن نیا، ن؛ حسینی، م. (۱۳۹۳). بررسی تطبیقی عدالت فضایی در شاخص‌های ایمنی پارک‌های شهری (مطالعهٔ موردی: پارک کوهسنگی و پارک وحدت شهر مشهد). *مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه‌ای*، ٦ (۲۲)، ۱۲٦-۱۰۹.

۱۲. ساروج، ص. (۱۳۹۰). *ایمنی و بهداشت*. چاپ اول. تهران: انتشارات مرکز آموزش و تحقیقات صنعتی ایران.

۱۳. طبری کوچکسرائی، س؛ لقائی، ح؛ حسینی، س. م. (۱۳۹۱). ارزیابی پارک‌های شهری قایم‌شهر و بهینه-سازی آن‌ها برای شهروندان . *فصل‌نامهٔ آمایش محیط، ۵* (۱۹)، ۹۹-۷۵.

۱٤. عباس‌زادگان، م. (۱۳۸٤). ابعاد اجتماعی روان‌شناختی فضاهای شهری. *مجلهٔ علوم مهندسی*، دانشگاه علم و صنعت ایران، *۱٦* (۱)، ۸٤-٦۹.

۱۵. فربدنیا، م؛ حسینی، م؛ مینائی، ف. (۱۳۹۳). بررسی و تحلیل وضعیّت شاخص‌های ایمنی در پارک های شهری (نمونهٔ موردی: پارک ملّت مشهد). *دومین کنگره بین‌المللی ساختار، معماری و توسعهٔ شهری، ۲۷-۲۵ آذر ۱۳۹۳*، (صص.۱٦-۸). تبریز: دبیرخانهٔ کنگره بین‌المللی ساختار، معماری و توسعهٔ شهری، بازیابی در ۹٤/۹/۳۰، از http://www.civilica.com.

۱٦. قصری، م؛ کلانتری، م؛ جباری، ک؛ قزلباش، س. (۱۳۸۹). .بررسی تأثیر نوع و میزان کاربری اراضی شهری در شکل‌گیری الگوهای فضایی بزهکاری (مطالعهٔ موردی: جرایم مرتبط با مواد مخدر در بخش مرکزی شهر تهران). *فصل‌نامهٔ ژئوپلیتیک، ۷*(۳)، ۲۰۲-۱۷٤.

۱۷. گروه مطالعات برنامه‌ریزی و توسعهٔ پایدار شهری، مدیریّت توسعه و پژوهش. (۱۳۸۸). *دست‌یابی به سرانهٔ مطلوب فضای سبز شهری گامی به سوی توسعهٔ پایدار در شهر مشهد*، مشهد: استانداری خراسان رضوی،۲۵۰-۱.

۱۸. لقایی، ح؛ اصغری طبری، م. (۱۳۸۲). مدیریّت ایمنی در پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران. *مجلهٔ علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۵ (٤)، ۳۸-۲۹.

۱۹. مجنونیان، ه. (۱۳۷٤). *مباحثی پیرامون پارک ها، فضای سبز و تفرجگاه‌ها*. تهران: سازمان پارک‌ها و فضای سبز شهر تهران.

۲۰. مرکز آمار ایران، سال‌نامهٔ آماری استان خراسان رضوی (۱۳۸۹). فصل اوّل(جمعیّت)، بازیابی در۹۳/٤/۱۲، از http://www.amar.org.ir .

21. Barker, R. G. (1968). *Ecological psychology*. Stanford, CA: Stanford University Press.
22. Department of Research Planning and Urban Stable Development and Research Management. (2009). *Achieving the appropriate parks: A step towards stable development in Mashhad.* Mashhad, Iran: Mashhad's Office of Governor.
23. Dunnett, N., Swanwick, C., & Wooly, H. (2002). *Improving urban parks, play areas and green spaces*. London, England: Department of Landscape.
24. Fiissel, D. G., Pattison, G., & Howard, A. (2005). Severity of playground fractures: Play equipment versus standing height falls. *Injury Prevention, 11*(6), 337-339.
25. Fiissel, D. G., Pattison, G., & Howard, A. (2005). Severity of playground fractures: Play equipment versus standing height falls. *Injury Prevention, 11*(6), 337-339.
26. Hilborn, J. (2009). *Dealing with crime and disorder in urban parks*. USA: U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, Center for Problem–Oriented Policing.
27. Loder, R. (2008). The demographics of playground equipment injuries in children. *Journal of Pediatric Surgery, 43*(3), 691-699.
28. Rabare, R. S., Okech, R., & Onyango, G. M. (2009). The role of urban parks and socio-economic development: Case study of Kisumu Kenya. *Theoretical and Empirical Research in Urban Management, 3*(12), 22-36 .
29. Rizvi, N., Luby, S., Azam, S. I., & Rabbani, F. (2006). Distribution and circumstances of injuries in squatter settlements of Karachi, Pakistan. *Accident Analysis & Prevention, 38*(3), 526–531.
30. Vollman, D., Witsaman, R., Comstock, R. D., & Smith, G. A. (2009). Epidemiology of playground equipment-related injuries to children in the United States. *Clinical Pediatrics, 48*(1), 66-71.
31. Wheater, C. P., Potts, E., Shaw, E. M., Perkins, C., Smith, H., Casstles, H., . . . Bellis, M. A. (2007). *Urban parks and public health exploiting a resource for healthy minds and bodies*. A report from the Department of Environmental and Geographical Sciences, Manchester Metropolitan University and Centre for Health, Liverpool John Moores University.